

MALGORZATA GUZIŃSKA
EUGENIUSZ Z. ZDROJEWSKI
Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie

STARZENIE SIĘ LUDNOŚCI W WOJEWÓDZTWACH NADMORSKICH POLSKI

1. Wstęp

Postępujący od wielu już lat wzrost odsetka osób starszych w Polsce skłania do szczegółowych analiz, a powinien też zachęcić do ewentualnego podejmowania określonych środków zaradczych. Przedłużanie się przeciętnego trwania życia populacji należy oceniać pozytywnie. Natomiast malejące: rodność, płodność i dzietność kobiet – bywają oceniane różnie. Niezbyt wysoki ich poziom, w warunkach trudności gospodarczych i wysokiej stopy bezrobocia, nie wywołuje większego niepokoju. Jeśli jednak przyrost naturalny i poziom reprodukcji ludności nie gwarantują zastępowalności pokoleń – a tak właśnie dzieje się w Polsce – to zupełnie inna sprawa. Jeśli taka sytuacja miałaby utrzymywać zbyt długo, groziłoby to depopulacją. Uważamy, iż na to biernie godzić się nie można.

Proces starzenia się populacji objął cały kraj. Lecz cechuje go spore zróżnicowanie regionalne. Ponadto przebiega on odmiennie w miastach i na wsi.

Podstawowym celem tego opracowania jest przedstawienie procesu starzenia się ludności w makroregionie nadmorskim, który aktualnie tworzą województwa zachodniopomorskie i pomorskie. Do końca 1998 r. tych jednostek podziału terytorialnego było więcej, co znajduje odzwierciedlenie w tabelach.

Opracowanie wykonano na podstawie materiałów źródłowych publikowanych przez GUS. Ewentualne pogłębienie tej problematyki ułatwiają liczne publikacje, których wybór zamieszczono w załączonej bibliografii.

2. Przemiany struktury demograficznej w kraju

Polska jest państwem o dużym potencjale demograficznym. Proces transformacji demograficznej, który wcześniej dotknął kraje Europy Zachodniej, dotarł również do Polski, a rozwój procesów demograficznych, różny od trendów obserwowanych wcześniej, wpłynął znacznie na zmianę struktur ludności. Poważnym problemem, przed którym stoi Polska u progu XXI wieku jest proces starzenia się społeczeństwa.

Istotę problemu starzenia się ludności stanowi fakt wzrostu udziału ludzi starszych w całej liczbie ludności i spadku udziału dzieci. Starzenie się ludności ma wpływ na stosunki społeczne, strukturę rodziny, życie gospodarcze kraju, prowadzi do nowego systemu podziału funduszy społecznych. Warto jednak w tym miejscu podkreślić, że zmiany w poziomie płodności w Polsce nie rozpoczęły się wraz z początkiem transformacji, jest to długotrwały proces trwający od lat pięćdziesiątych XX wieku, a okres transformacji jedynie nasilił i przyspieszył te zmiany. Edward Rosset [1959] już na początku lat sześćdziesiątych dostrzegał problem starzejącego się w Polsce społeczeństwa.

Społeczność regionu nadmorskiego zasadniczo ukształtowała się w wyniku powojennych procesów migracyjnych. Okres powojennych przemieszczeń związany był z wysiedleniem ludności niemieckiej z tych terenów i napływem na te tereny ludności polskiej.

Poddając analizie obszar Pomorza, trudno nie zauważyć różnego stopnia uprzemysłowienia. Największymi ośrodkami są tutaj niewątpliwie aglomeracje Gdańska i Szczecina. Nowy podział administracyjny wprowadzony w 1999 roku wcale nie poprawił sytuacji słabiej rozwiniętych jednostek administracyjnych, doprowadził jedynie do zniwelowania różnic w życiu gospodarczym i społecznym, a nie do ich zlikwidowania.

We wszystkich województwach w latach 1975–1990 odnotowano stały wzrost liczby ludności, co wiązało się przede wszystkim z rozwojem miast, gdyż właśnie w miastach szczególnie wzrosła liczba ludności. Zjawisko to było następstwem wysokiego przyrostu naturalnego i migracji ludności ze wsi do miast, a siłą napędową tych przemieszczeń była zakrojona na szeroką skalę industrializacja. Rozwój przemysłu i innych działów gospodarki w tym okresie powodował tworzenie nowych miejsc pracy w miastach, a co za tym idzie – ich atrakcyjności dla ludności wiejskiej. Dotyczy to szczególnie obszarów o dużej koncentracji przemysłu. Podstawowym czynnikiem lokalizacyjnym, sprzyjającym koncentracji przemysłu jest brzeg Morza Bałtyckiego, rozwój portów morskich i rzecznych (u ujścia Wisły i Odry).

Restrukturyzacja gospodarki spowodowała jednak w ostatnich latach wiele problemów, z których najważniejszym jest na pewno zjawisko bezrobocia. W największym stopniu zjawisko to dotyka obszary środkowego Pomorza jako tereny najslabiej uprzemysłowione, natomiast stosunkowo dobrze rozwinięty przemysł Gdańska i Szczecina sprzyja lepszej sytuacji w tym zakresie. Na pewno można stwierdzić, że stopień rozwoju gospodarczego regionu rzutuje w bezpośredni sposób na całość infrastruktury społecznej. Tereny zachodnie i wschodnie pasa nadmorskiego o relatywnie najmniejszym bezrobociu i najlepiej rozwiniętym przemyśle posiadają korzystne możliwości i warunki do rozwoju demograficznego. Jednak analiza nie skłania do optymizmu – przyrost naturalny maleje, widoczne to jest szczególnie od połowy lat osiemdziesiątych.

Na początku lat osiemdziesiątych dał się zaobserwować wyraźny wzrost wskaźnika przyrostu naturalnego, spowodowany głównie wejściem w wiek rozrodczy roczników

wyżu demograficznego z okresu powojennego, jednak już od połowy lat osiemdziesiątych następuje systematyczny spadek przyrostu naturalnego, który został uwarunkowany przede wszystkim zjawiskami kryzysowymi w polskiej gospodarce. Wskaźniki przyrostu naturalnego przyjmują różne wielkości w miastach i na wsi. Regułą jest, że we wszystkich badanych województwach, we wszystkich przedziałach wiekowych przyrost naturalny jest wyższy na wsi niż w mieście.

Więszemu przyrostowi ludności wiejskiej sprzyja między innymi mniejsza świadomość społeczna oraz wielodzietny model rodziny. Niestety i tam te niekorzystne zmiany społeczne są już widoczne.

Obserwowana sytuacja nie skłania do optymizmu. Polska z uwagi na niski wskaźnik urodzeń straciła w ostatnich latach zdolność do zastępowania pokoleń. Według prognoz demograficznych liczba mieszkańców naszego kraju jeszcze się zmniejszy. Dotyczy to szczególnie ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym.

Na obecną strukturę ludności regionu nadmorskiego według płci złożyło się wiele czynników. Są to zarówno czynniki biologiczne jak i uwarunkowania społeczne. Do pierwszych na pewno należy zaliczyć przewagę chłopców wśród przychodzących na świat dzieci, a do drugich procesy migracyjne przedstawicieli obu płci. W latach 1975–2002 na całym badanym terenie występuje stały wzrost współczynnika feminizacji. Jednak liczebna przewaga kobiet w pasie nadmorskim wykazuje zróżnicowanie w podziale na miasto i wieś. We wszystkich obszarach wiejskich regionu występuje niedobór kobiet. Średnia wartość tego współczynnika na tym obszarze nie przekracza 100. A głównym czynnikiem wpływającym na jego wartość są migracje ludności – przechodzenie kobiet ze wsi do miast.

Poważnym i do końca nie wyjaśnionym problemem jest fakt większej liczby zgonów wśród mężczyzn. Analiza tego zjawiska w latach 1975–2002 potwierdziła tę prawidłowość również na badanym obszarze. Na pewno jednym z powodów nadumieralności mężczyzn szczególnie w okresie pełnej aktywności zawodowej jest częstsze picie alkoholu, narkotyzowanie się i palenie papierosów. Mężczyźni częściej chorują i umierają w wyniku chorób cywilizacyjnych (chorób układu krążenia, nowotworów i chorób serca). Na poziom tego zjawiska poważny wpływ ma również charakter wykonywanej pracy i doznane urazy. Nie bez wpływu pozostają również warunki naturalne, zanieczyszczenie środowiska, stopień uprzemysłowienia.

3. Starzenie się ludności w województwach nadmorskich

Województwa nadmorskie pozostają wciąż „młodsze” od pozostałej części kraju (tab. 1 i tab. 2). Społeczeństwo tego regionu również starzeje się, ale nie jest to regułą – ludność zamieszkała na wsi, na terenie byłego województwa gdańskiego, nie postarzała się, a wręcz przeciwnie. Wskaźnik starzenia obniżył się tam z 8,8% w 1975 r. do 8,5 w 1998 r. Niestety wskaźniki dotyczące pozostałych województw wzrosły i to znacząco

w porównaniu z rokiem 1975. Generalnie, proces starzenia postępuje tu wolniej niż średnio na terenie całego kraju. Jednak ostatnie lata analizy i prognoza sporządzona przez GUS wskazują na to, że i na terenie województw nadmorskich będzie wzrastał udział osób w jesieni życia.

Tab. 1 Udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności według województw

Wyszczególnienie		Liczba ludności w wieku 65 lat i więcej		
		ogółem	miasta	wieś
w % ludności ogółem				
Polska	1975	9,7	8,7	10,8
	1998	11,9	11,1	13,2
Szczecińskie	1975	5,7	5,4	6,6
	1998	10,6	10,6	10,5
Koszalińskie	1975	6,1	6,0	6,3
	1998	10,0	9,8	10,3
Słupskie	1975	6,3	6,2	6,4
	1998	9,2	9,4	9,0
Gdańskie	1975	8,2	7,9	8,8
	1998	10,7	10,6	8,5

Źródło: *Roczniki Demograficzne* z lat 1976, 1999

Tab. 2 Ludność w wieku 65 lat i więcej według województw w latach 1990, 1995, 2000 i 2001 (w %)

Województwa		Ogółem	Miasta	Wieś
Polska	1990	10,2	9,0	12,1
	1995	11,2	11,4	13,2
	2000	12,3	11,7	13,3
	2001	12,5	12,0	13,4
Pomorskie	1990	8,5	8,7	8,1
	1995	9,6	11,2	9,0
	2000	10,7	11,5	9,1
	2001	11,0	11,8	9,2
Zachodniopomorskie	1990	7,9	7,5	8,8
	1995	9,5	10,6	10,6
	2000	10,9	10,9	10,7
	2001	11,1	11,3	10,8

Źródło: *Rocznik Demograficzny 2002*, GUS Warszawa

Wspomniany wcześniej spadek urodzeń, zarówno w mieście, jak i na wsi, został spowodowany ukształtowaniem się nowych tendencji w procesach demograficznych. Obniżka ogólnego poziomu płodności i liczby urodzeń w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych dokonywała się w znacznie większym stopniu w rezultacie zmian postaw prokreacyjnych niż w następstwie spadku udziałów kobiet charakteryzujących się

największą częstością urodzeń. Trudna sytuacja społeczno–ekonomiczna nie sprzyja macierzyństwu. Zagrożeni bezrobociem nie chcą mieć dzieci, bo nie wiedzą, czy je utrzymają. Natomiast posiadający atrakcyjną pracę nie chcą wypaść z rynku pracy. Dlatego nastąpiło wyraźne osłabienie tendencji do tworzenia rodzin. Macierzyństwo obecnie traktowane jest jak prawo i przywilej, a nie jak obywatelski obowiązek.

Z przeprowadzonej analizy wynika jednoznacznie, że poziom urodzeń zdecydowanie obniżył się zarówno w mieście, jak i na terenach wiejskich. Po okresie wyżu demograficznego początku lat osiemdziesiątych, lata dziewięćdziesiąte to lata regresji demograficznej. Na terenie województw szczecińskiego i gdańskiego urodzenia na wsi były o połowę niższe niż w mieście.

Na terenie dwóch środkowych województw poziom urodzeń w mieście i na wsi był zbliżony, a nawet możemy stwierdzić, że na terenie województwa śląskiego w całym analizowanym okresie urodzenia na wsi były wyższe, choć różnica ta ulega stopniowemu zmniejszeniu. Odnotowany średni poziom urodzeń na terenie Polski był wyższy w mieście niż na wsi.

Analiza zachowań prokreacyjnych wskazuje na to, że dynamika spadku grupowych współczynników płodności nie była jednakowa (tab. 3). W okresie 1975–1998 można ją scharakteryzować krótko – zmalała we wszystkich przedziałach wieku. Porównując wskaźniki dynamiki dla poszczególnych województw i grup wieku widać, że najwyższe spadki płodności dotyczyły kobiet najstarszych i najmłodszych. Szczególnie widoczny jest spadek na wsi w regionie zachodnim Pomorza. Obecnie kobiety są bardziej dojrzałe niż ich rówieśnice sprzed 20 lat. Odkładają moment założenia rodziny na później. Chcą zdobyć wykształcenie i pozycję, aby zapewnić swoim dzieciom odpowiednie warunki egzystencji. We wspomnianej tabeli została przedstawiona relatywnie wolniejsza dynamika spadku współczynników płodności w środkowych grupach wieku: 30–34 lata, 25–29 lat, 35–39 lat.

Spadek liczby urodzeń spowodowany jest tym, że polityka naszego państwa nie sprzyja tworzeniu rodzin i macierzyństwu i jeszcze przez wiele lat nie będzie potrafiło pomóc polskiej rodzinie. Rodzina jest zdana sama na siebie, dlatego też idzie najprostszą drogą i ogranicza liczbę potomstwa. Jeszcze piętnaście lat temu dominował model rodziny 2 + 2, a dziś jest on zdecydowanie skromniejszy.

Niespotykany wcześniej rozwój procesów demograficznych, inny od tych, które obserwowaliśmy w latach osiemdziesiątych, wpłynął znacznie na zmianę struktury ludności według wieku. Obniża się odsetek dzieci, a rośnie odsetek osób starszych. Analizując struktury ludności można stwierdzić, że udział ludności w wieku przedprodukcyjnym ulega systematycznemu zmniejszeniu. Udział ludności w wieku produkcyjnym, szczególnie w młodszych rocznikach uległ faktycznemu zmniejszeniu, a sytuacja ta jest skutkiem określonych tendencji demograficznych – starzenia się społeczeństwa w Polsce.

Tab. 3 Płodność kobiet w województwach nadmorskich w latach 1975–2001

Województwa		Urodzenia żywe na 1000 kobiet w wieku							
		15–49 lat	15–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49
Polska	1975	71,3	31,4	170,1	136,5	71,4	33,9	10,0	0,7
	1990	58,1	31,5	165,2	121,4	58,6	24,5	6,2	0,3
	1998	38,8	18,7	92,6	96,2	52,2	21,5	4,9	0,2
	1999	37,3	17,5	85,6	92,8	51,1	21,1	4,9	0,2
	2001	36,0	15,8	74,3	89,8	51,8	21,2	4,7	0,2
Szczecińskie	1975	70,6	42,2	169,3	116,1	58,7	26,1	7,4	0,3
	1990	52,5	42,3	157,8	104,6	50,6	21,4	4,9	0,4
	1998	35,1	24,7	87,2	83,8	47,8	18,6	4,7	0,1
Koszalińskie	1975	78,4	38,8	192,0	136,2	68,4	34,0	9,3	0,8
	1990	60,1	42,3	182,3	117,1	54,6	21,6	6,1	0,3
	1998	38,6	25,9	98,1	85,1	50,1	21,5	5,3	-
Słupskie	1975	84,5	38,1	189,9	155,1	80,2	39,6	11,5	0,9
	1990	67,1	44,2	184,1	129,9	63,1	26,4	6,9	0,4
	1998	42,3	24,8	102,5	94,8	53,9	25,6	6,0	0,1
Gdańskie	1975	72,6	33,1	158,9	128,2	72,7	36,9	9,9	0,8
	1990	57,3	32,4	160,4	123,3	60,2	26,3	6,5	0,2
	1998	40,5	21,1	92,7	97,3	57,1	25,3	5,0	0,3
Pomorskie	1999	40,2	20,4	89,6	94,2	57,1	25,0	5,4	0,4
	2001	39,5	18,7	82,4	91,4	56,6	25,4	5,9	0,3
Zachodniopomorskie	1999	35,8	24,3	87,7	80,8	46,0	20,2	5,0	0,2
	2001	34,8	22,6	76,5	78,5	47,6	19,9	4,5	0,3

Źródło: *Roczniki Demograficzne* z lat 1976, 1991, 1999, 2000, 2002

Analizując zmianę w strukturze ludności w wieku poprodukcyjnym na tle dwóch wyżej wymienionych struktur, można wysnuć ciekawe wnioski. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym wciąż rośnie, a liczba dzieci i młodzieży wciąż drastycznie spada (tab. 4). Kontynuacja tego procesu w naszym kraju powodować będzie głębokie zmiany w relacjach między kolejnymi pokoleniami.

W regionie nadmorskim znacznie wzrosła liczebność grupy ludności w wieku produkcyjnym niemobilnym, ponieważ próg starości demograficznej w latach 1980. i 1990. przekraczały bardzo liczne roczniki powojennej fali napływowej te tereny. Skutkiem tego jest pogłębiająca się tendencja wzrostowa w grupie ludności jesieni życia. Kontynuacja tego procesu przez następne lata, zarówno w Polsce, jak i na terenie Pomorza, może powodować głębokie zmiany w relacjach między kolejnymi pokoleniami i spowoduje dalszy wzrost obciążenia ludności pracującej kosztami utrzymania ludności niepracującej

Z przytoczonych w tab. 4 danych wynika, że druga połowa XX wieku charakteryzowała się sukcesywnym spadkiem udziału dzieci i młodzieży poniżej 20. roku życia. W połowie lat siedemdziesiątych odsetek ten wynosił prawie 34% ogółu ludności

i cały czas spadał, by w 2000 roku osiągnąć poziom 27,5%. W okresie tym odnotowano spadek urodzeń o około 20%.

W analogicznym okresie odsetek ludności w wieku produkcyjnym wahał się. Na początku okresu objętego analizą kształtował się on na poziomie około 58%, a w 2000 r. wynosił on około 61%. W okresie gdy malała liczba dzieci i młodzieży, liczba osób w wieku poprodukcyjnym wzrastała.

Tab. 4 Zmiany w strukturze ludności Polski w latach 1975–2000

Lata	Na 100 mężczyzn przypada kobiet	Odsetek ludności w wieku		
		przedprodukcyjnym	produkcyjnym ^a	poprodukcyjnym
1975	106	33,7	58,4	9,7
1980	105	32,0	59,4	10,0
1985	105	32,3	58,3	9,4
1990	105	32,5	57,5	10,2
1995	106	30,9	58,7	11,2
2000	106	27,5	61,2	12,3

a) 18–59 lat kobiety/18–64 lata mężczyźni

Źródło: *Roczniki Demograficzne* z lat 1976, 1982, 1986, 1991, 1996, 2001

Jak wynika z danych przytoczonych w powyższej tabeli, w latach 1975–2000 odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym wzrósł prawie o 27%, zaś wskaźnik ludności w wieku produkcyjnym wzrósł o niecałe 5% (z niewielkimi wahaniami w poszczególnych okresach analizy).

Na terenie województw nadmorskich Polski sytuacja wygląda podobnie. Odnotowano w ostatnim ćwierćwieczu spadek urodzeń o około 17% i wzrost najstarszej grupy wiekowej o ponad 40%. Struktura ludności według wieku wykazuje jednak pewne zróżnicowanie przestrzenne. W ostatnich latach najmniej dzieci rodzi się na terenie byłego województwa szczecińskiego i gdańskiego, odsetek najmłodszej grupy wieku nie przekracza tam 29%. Na terenie tym występuje również najwyższy odsetek osób starszych, powyżej 15%.

Starzenie się społeczeństwa jest również konsekwencją wydłużania się życia. W Polsce, podobnie jak i w innych krajach europejskich życie ludzkie ulega stopniowemu wydłużeniu, co jest następstwem poprawy warunków życia, wzrostu higieny oraz zmian w stylu życia, a długoterminowe prognozy zapowiadają dalsze narastanie tego zjawiska. Nie zawsze jednak wydłużanie się życia idzie w parze z poprawą jego jakości. Na podstawie danych przedstawionych przez kraje Europy zachodniej można stwierdzić, że istnieje wyraźna zależność między odsetkiem osób w najstarszych grupach wieku a stopniem zamożności kraju. Z danych wynika, że im kraj jest bogatszy, tym dłuższe trwanie życia i wyższy udział seniorów.

Dane za rok 2002 wskazują, iż jest to najdłuższe przeciętne dalsze trwanie życia noworodka w okresie powojennym. Dla mężczyzn średnie trwanie życia przekroczyło już

70 lat (70,4), zaś dla kobiet – 78,8 lata. W okresie 1975–2002 przeciętne trwanie życia w Polsce zwiększyło się o ponad trzy lata w przypadku noworodka płci męskiej i o ponad cztery lata dla noworodka płci żeńskiej. W ostatniej dekadzie, podobnie jak miało to miejsce w całym kraju, na terenie nadmorskim wydłużyło się trwanie życia. W trakcie ostatnich dziesięciu lat wydłużyło się ono średnio dla mężczyzn o około trzy lata, a kobiet o ponad dwa lata. Istnieje jednak zróżnicowanie przestrzenne w zakresie trwania życia mężczyzn i kobiet. W ostatnich latach mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego żyją krócej niż przeciętny Polak, dotyczy to zwłaszcza kobiet, których długość życia jest prawie najkrótsza w kraju. Dane z województwa pomorskiego są zbliżone do średniej krajowej, a nawet nieco korzystniejsze.

Poddając analizie przeciętne trwanie życia według płci w miastach i na wsiach w 2001r. według województw widzimy, że sytuacja przedstawia się bardzo podobnie, z tym, że mężczyźni na wsi żyją krócej w porównaniu do mężczyzn mieszkających w mieście, różnica ta wynosi średnio około dwa lata. Status społeczno–ekonomiczny jest na pewno ważnym czynnikiem wpływającym na umieralność w starszym wieku. Badania potwierdzają wyższą umieralność w niższych grupach społeczno–ekonomicznych.

Ludzie żyją dłużej, jednak odbywa się to kosztem pogorszenia warunków zdrowia i sprawności w ostatnich fazach jego trwania. Szansy na przedłużenie życia i poprawę stanu zdrowia należy upatrywać nie tylko w poprawie warunków środowiskowych, ale w preferowaniu w rodzinach polskich zdrowszego stylu życia.

5. Prognoza ludności do 2030 roku

Podobną tendencję – zwiększenie udziału seniorów – wykazują prognozy GUS opracowane dla Polski do 2030 roku. Zakładają one wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym z 5,7 mln osób w 2001 do 9,1 mln osób w 2030. Szczególnej dynamiki proces starzenia nabierze w drugiej dekadzie XXI wieku, kiedy przybędzie blisko 2 mln osób w wieku poprodukcyjnym. Będzie bowiem w tym czasie wchodzić w wiek emerytalny pokolenie wyżu demograficznego lat sześćdziesiątych. Proces starzenia w większym stopniu będzie dotyczył ludności mieszkającej w miastach – zakłada się że jej liczba wzrośnie o około 77%. Natomiast liczba seniorów zamieszkałych na wsi wzrośnie w tym okresie o około 35%.

Na terenie województwa pomorskiego i zachodniopomorskiego wskaźniki te są jeszcze wyższe. Liczba osób w jesieni życia wzrośnie na tym terenie o ponad 80%. Prognozy są bardziej optymistyczne dla mężczyzn zamieszkałych tak w mieście, jak i na wsi. Zakłada się, że liczba starszych mężczyzn się podwoi. Wskaźniki dla kobiet zakładają ich liczby wzrost o około 70%. Jedynie dla kobiet zamieszkałych na terenie województwa zachodniopomorskiego zakłada się wzrost o około 40%.

Proces starzenia się społeczeństwa należy traktować jako efekt szeroko rozumianego postępu. Dlatego też zakłada się, że nadal będzie wydłużać się trwanie życia. Prognoza

zakłada, że do 2030r. trwanie życia wydłuży się średnio o pięć lat w odniesieniu do mężczyzn i cztery lata do kobiet, i będzie wynosić odpowiednio 74,7 i 81,4 lat. Nadal także zakłada się, że kobiety będą żyły o kilka lat dłużej w stosunku do mężczyzn. Różnica ta ma wynieść w 2030 r. ponad sześć lat. Wskaźniki dla pasa nadmorskiego są bardzo zbliżone do średniej krajowej.

6. Uwagi końcowe

Naszym głównym zadaniem było ukazanie procesu starzenia się ludności Polski, ze szczególnym uwzględnieniem województw nadmorskich (w poprzednim i aktualnym podziale administracyjnym). Analizując przebieg tego procesu w makroregionie nadmorskim na tle zmian średnich wskaźników ogólnokrajowych, wskazano zarazem na przestrzenne (w tym przypadku regionalne) zróżnicowanie tego procesu. Ukazując regionalne różnice w strukturze ludności według płci i wieku wykazano, że proces starzenia się populacji w województwach nadmorskich Polski jest nieco mniej zaawansowany w porównaniu z wskaźnikami ogólnokrajowymi. Świadczy to zarazem o relatywnie korzystniejszym potencjale demograficznym na tym obszarze, co powinno mieć wpływ na proces zastępowalności pokoleń w skali całego kraju.

Równocześnie zauważono, iż w perspektywie najbliższych kilku dekad ukazane zróżnicowanie regionalne będzie ulegało złagodzeniu. Zmniejszy się więc rola regionów o relatywnie „młodszej” strukturze wieku w procesie reprodukcji ludności.

Jeśli wypracowana aktualnie polityka ludnościowa w Polsce przyjmie jako główne jej założenie stabilizację lub minimalny przyrost naturalny ludności w dającej się przewidzieć perspektywie, to główny nacisk będzie trzeba położyć na zmianę modelu płodności kobiet.

Literatura:

1. GUS, 2000, *Prognoza ludności Polski według województw na lata 1999–2030*, Warszawa
2. GUS, 2003, *Ludność według płci, wieku, województw, podregionów, powiatów, miast i gmin. Stan w dniu 31 XII 2002 r. Opracowane na podstawie wyników ostatecznych NSP w dniu 31 XII 2002 r.*, Warszawa
3. GUS, 2003, *Trwanie życia w 2002 r.*, Warszawa
4. Kowaleski J. T., Szukalski P. (red.), 2002 *Proces starzenia się ludności. Potrzeby i wyzwania*, Wyd. Biblioteka, Łódź
5. *Roczniki Demograficzne z różnych lat*
6. Rosset E., 1959, *Proces starzenia się ludności*, Polskie Wydawnictwo Gospodarcze, Warszawa

7. Rządowa Rada Ludnościowa, 2000, *Sytuacja demograficzna Polski, Raport 1999–2000*, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa
8. Rządowa Rada Ludnościowa, 2001, *Sytuacja demograficzna Polski, Raport 2000–2001*, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa
9. Urząd Statystyczny w Szczecinie, 2000, *Podstawowe tendencje w rozwoju demograficznym województwa Zachodniopomorskiego wraz z prognozą ludności do roku 2030*, Szczecin